

de Verlichting 1650-1900

deelcontext 1: Welke ideeën ontstonden tijdens de verlichting over een meer rechtvaardige samenleving? (1650-1789)

ka 23: Het streven van vorsten naar absolute macht.

ka 26: De wetenschappelijke revolutie.

ka 27: Rationeel optimisme en verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen.

ka 28: Voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur een eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme)

Wetenschap door de eeuwen heen:

~ oudheid: wetenschappelijk / filosofisch denken: natuur, ethiek

~ middeleeuwen: kerk monopolie op kennis

~ renaissance: humanisme, terug naar oudheid

1600-1700 wetenschappelijke revolutie

door ontdekkingsreizen; ambachtelijke technieken bv scheepsbouw, kaarten maken en instrumenten maken; humanistische tekst analyses; rationalisme Descartes; empirisme Locke

René Descartes: 'ik denk dus ik ben', grondlegger rationalisme:

= Verstand, vermogen en logisch redeneren leidt tot kennis.

Menselijke waarnemingen onbetrouwbaar en subjectief

Francis Bacon: 'a prudent question is one-half of wisdom', grondlegger empirisme = menselijke waarneming is het begin van kennis, observatie en experimenten leiden tot waarheid

Isaac Newton: Vond zwaartekracht uit.

Antoni van Leeuwenhoek: ontwierp microscoop

→ wonderen uit bijbel kunnen niet verklaard worden

→ ontdekken andere culturen en religies

→ kritiek leer kerk, hervorming

† 1650 begin verlichting

tradities en bijgeloof → verstand en rede

Immanuel Kant: durft te denken

vooruitgangsgedachte = in de toekomst word de samenleving steeds beter

mechanistisch wereldbeeld = de wereld is een machine door

god in werking gezet.

theïsme → **deïsme** = god actief vs god als horloge maker
Verlichte denkers vinden dat wetenschappelijke methoden ook moeten worden toegepast op de samenleving

Volkssoevereiniteit = het hoogste gezag ligt bij het volk

Locke en Rousseau: Sociaal contract = het volk geeft een deel van zijn rechten aan de regering in ruil voor veiligheid, rechterlijke macht en mensenrechten

naturrechten = rechten die voor iedereen gelden (Locke)

Baruch de Spinoza: god is de natuur, god is de hele werkelijkheid
wonderen bestaan niet, bidden helpt niet. religie geeft de onredelijke massa een morele richtlijn

Voltaire: de kerk staat vrijheid en tolerantie in de weg, maar noodzakelijk want het volk is dom, aanhanger deïsme

→ **Scheiding kerk en staat**

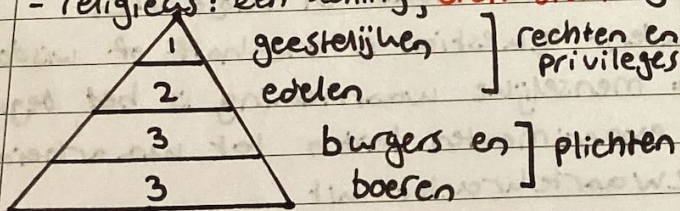
Politiek 17^e eeuw: strijd tussen koning (**centralisatie**) en parlement.

Vorsten streven naar **absolute macht**

Lodewijk XIV "l'état c'est moi" = "de staat ben ik"

4 aspecten absolutisme:

- Politiek: koning besluit, ambtenaren voeren uit
- militair: beroepsleger met rangen op geschiktheid
- economisch: **mercantilisme** = veel export, weinig import
- religieus: één koning, **droit divin** = goddelijk recht



Locke: mens bij geboorte **tabula rasa** = onbeschreven blad
Mens van nature gelijk, machtsmisbruik heerser onrechtvaardig, recht van verzet

→ **glorious revolution**

Rousseau: radicaler dan Locke, regering voert algemene wil uit

→ **permanente volkssoevereiniteit**

Montesquieu: om machtsmisbruik te voorkomen: **trias politica**

= drie machten leer / scheiding der machten

wetgevende macht - maken wetten, controleren uitvoerende

uitvoerende macht - uitvoeren besluiten

rechtspreekende macht - toepassen wetten

Adam Smith: vrije markteconomie, zo min mogelijk ingrepen overheid. Als iedereen eigen belang nastreeft resulteert dit in welvaart voor iedereen

- gematigde stromingen tegenover radicale stromingen
- verlichte ideeën verspreid via salons en koffiehuisen
- vorsten proberen verlichtingsideeën te censureren

deelcontext 2: In welke mate is de Franse revolutie verlicht kenden
1789-1815

KA 23: Het streven van vorsten naar absolute macht

KA 27: Rationeel optimisme en "verlicht denken" dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, Politiek, economie en sociale verhoudingen

KA 30: De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.

Voorgeschiedenis:

1492: **Columbus** ontdekt Amerika

1519: **Cortez** veroverd Mexico namens Spanje

1600: Engeland steeds meer kolonies

1607: kolonisten stichten Virginia op zoek naar goud

→ geen goud, strenge winters → kanibalisme

1620: **pilgrim fathers** stichten New England

→ nieuwe streng calvinistische samenleving

1664: hertog van York sticht New York

1681: William Penn sticht Pennsylvania

Noordelijke koloniën

New Hamp, Massa, Rhode Isl,

Connecticut, New York, New

Jersey, Pennsylv, Delaware

Vestigingskoloniën

veel in woners

landbouw, nijverheid, handel

in heemse bevolking: indianen

Europeanen hadden overwicht met zwaarden, paarden en ziektekiemen

* einde voorgeschiedenis *

Zuidelijke koloniën

Maryland, Virginia, North and South

Carolina, Georgia

Plantage economiën

minder bevolkingsgroei

export katoen, rijst, tabak

Veel nieuwe kolonisten geboren in Amerika

↳ geen binding meer met Engeland

Britse koning George 3^e: strenge wetten + hoge belasting

1773: **Boston tea party** = veruleiden als indianen en jooien

thee overboord. kolonisten: "no taxation without representation"

George III: "Blows must decide"

4 juli 1776: **declaration of independence**: iedereen gelijki,
onvervreembare rechten, regering krijgt gezag van volk,
gemaakt door **committees of correspondence**

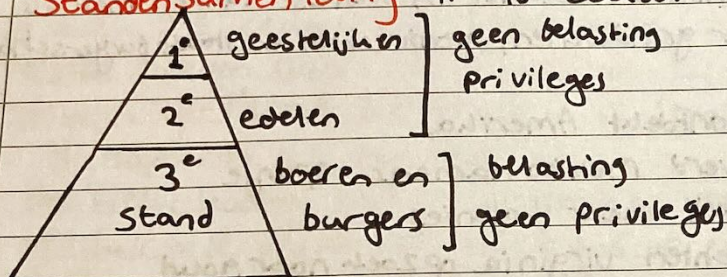
1787: grondwet, eerste land met rechtsstaat en trias politica

1788: **Bill of rights** = amendamenten/aanvullingen op grondwet

bv vrijheid meningsuiting, recht wapen bezit

gelijke rechten niet voor vrouwen, slaven en indianen

Standensamenleving Fr 18^e eeuw:



koning boven samenleving - **ancien regime**

- Sociale onrust door belastingdruk, honger, hoge prijzen

- financiële problemen door absolutisme

- financiële problemen worden politieke problemen

1789: **begin Franse revolutie**, opening Staten generaal

17 juni: 3^e stand eigen vergadering in haatsbaan: **Assemblée**

Nationale

20 juni: **eed van de haatsbaan** = niet elkaar voordat er
een rechtvaardige grondwet is

↳ koning erkent vergadering, roept soldaten bijeen in
Versailles

fase 1: 14 juli 1789: **bestorming bastille**

26 aug: **verklaring rechten mens en burger**

1791 vrije beroepskeuze door **wet le chapelier**

constitutienele monarchie door nieuwe grondwet

= koning ondergeschikt aan grondwet
juni 1791: koning vlucht naar Varennes, betrapt, hoog verraad

fase 2 1792 - 1795

proces tegen koning = **burger capet**, koning doodstraf
22 sept 1792: uitroeping **Republique Francaise**
21 jan 1793: onthoofding Lodewijk 16^e en Marie Antoinette
Schrik bewind: radicale jacobijnen overhand → **de terreur**
Robespierre word belangrijkste staatsman
1794: 16000 gematigde en tegenstanders onder guillotine
Robespierre paranoide, doodvonnis na arrest, mislukte
zelfmoordpoging, onder guillotine

fase 3 1795 - 1799

gematigde overhand, draaien veranderingen terug
Paul Barras en **Emanuel Sieyès** grijpen macht in directoire,
steun generaal leger = **Napoleon**, staatsgreep Napoleon

fase 4 - tijd van Napoleon

kroont zich zelf tot keizer, veel veroveringen
code napoleon: grondwet op basis verlichtings idealen, invoeren
achter namen, straatnamen etc
tactische blunder: 1812 mislukte poging Rusland innemen

deelcontext 3: Welke invloed had de verlichting op de
politieke cultuur 1815-1848?

ka 28: voort bestaan van het ancien regime met pogingen om het
vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven
(verlicht absolutisme).

ka 30: de democratische revoluties in westerse landen met als
gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staats burger sch

ka 36: de opkomst van de politiek- maatschappelijke stromingen:
liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme

1814 Verdrag van Parijs: napoleon verbannen, Fr mild
behandelt door rest Europa voor Europese stabiliteit

Congres van Wenen: om stabiele politieke orde te scheppen
verenigd door terugkeer Napoleon
10 juni: **Slag bij Waterloo** - afstraffing Frankrijk
vanaf 1815: **restauratie**, herstellen naar tijd voor Fr revolutie
↳ streven restauratie = **conservatisme**
Quadruple Alliantie = Rusland, Engeland, Pruisen, Oostenrijk
doel: vrede Europa waarborgen
1818 Fr sluit aan → **Quintuple Alliantie**

Liberalisme = wil vrijheid voor het individu tegenover de overheid
op alle gebieden: gelijke burgerrechten, uitbreiding kiesrecht

→ Belgische opstand, wordt onafhankelijk
→ nieuwe NL grondwet in 1848 door Thorbecke

Socialisme = het ideaal dat de gemeenschap alle of ten minste
de belangrijkste productie middelen bezit en beheerst.

Marxisme = economische verhoudingen bepalen de samenleving,
door een **klassenstrijd** komt er gelijkheid

anarchisme = zo min mogelijk / geen regering

communisme = streven gelijkheid na omv een revolutie

Sociaal-democratie = streven gelijkheid na omv de
parlementaire weg

→ oprichten coöperaties: verenigingen waar van de leden voordeel
behouden door samenwerking bv woningbouwverenigingen

→ oprichten vakbonden

feminisme = het streven naar gelijkheid voor vrouwen.

Stond tegen over het **burgerlijk gezins ideaal**

→ kiesrecht in 1917

→ ontwikkelingsmogelijkheden voor vrouwen bv onderwijs

→ strijd tegen prostitutie

→ minder drankmisbruik onder mannen

→ hulp bij geboorte en opvoeding

Nationalisme = het gevoel van saamhorigheid van een groep
mensen die samen een staat vormen of willen vormen

- invloed Rousseau: algemene wil

- veroveringen Napoleon

- de romantiek zorgde voor groeiende belangstelling in het
nationaal verleden

→ een wording Italië en Duitsland

Conservatisme = het behouden van oude waarde en tradities

- geen uitbreiding kiesrecht
- overheid zorgt voor arbeiders
- overheid weinig taken
- mensen zijn ongelijk
- belang aan onderwijs en kerk

Confessionalisme = het christendom als uitgangspunt voor de politiek

- her bouwen samenleving op christelijke waarden
- beperking kiesrecht

→ oprichting religieuze vakverenigingen